

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

L'AVALUACIÓ DELS APRENENTATGES I LES COMPETÈNCIES EN ELS SEMINARIS COL·LABORATIUS A L'EDUCACIÓ SUPERIOR

**Una innovació docent al grau de Pedagogia i d'Educació Primària de la Universitat de
Barcelona.**

- Arànega Español, Susanna
Universitat de Barcelona
Departament Didàctica i Organització Educativa, Facultat de Pedagogia
Campus Mundet, Edifici Llevant. Pg.Vall d'Hebron, 171. 08035 Barcelona, Espanya
saranega@ub.edu
- Prats París, María del Mar
Universitat de Barcelona
Departament Didàctica i Organització Educativa, Facultat de Pedagogia
Campus Mundet, Edifici Llevant. Pg.Vall d'Hebron, 171. 08035 Barcelona, Espanya
marprats@ub.edu
- Castro González, Leyla Claudina
Universitat de Barcelona
Departament Didàctica i Organització Educativa, Facultat de Pedagogia
Campus Mundet, Edifici Llevant. Pg.Vall d'Hebron, 171. 08035 Barcelona, Espanya
leyla_castro@ub.edu

1. **RESUM:** En aquesta comunicació presentem una innovació que es va portar a terme a la Universitat de Barcelona el curs 2012-13 i 2013-14¹. La innovació implementada en dues assignatures troncal, una al grau de Pedagogia i una altra al d' Educació Primària es basa en el disseny, desenvolupament i avaluació de seminaris col·laboratius on integrem el treball presencial i autònom dels estudiants per al desenvolupament de les competències.

¹ Aquesta comunicació es basa en el projecte titulat "Els seminaris col·laboratius. Una proposta d'innovació en els graus d'Educació Primària i Pedagogia "amb codi: 2012PID-UB/010. Aquest projecte ha estat coordinat per la Dra. Beatriz Jarauta. L'equip de docents participants ha estat: Dr. Francesc Imbernón, Dr. José Luis Medina, Dra. Mª Teresa Colén, Dra. Núria Serrat, Dra. Zoia Bozu, Dra. Susanna Arànega i Prof. Mar Prats.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- 2. ABSTRACT:** In this paper we present an innovation that was implemented at the University of Barcelona during the season 2012-2013 and 2013-14 on two core subjects, one from the Pedagogy Degree and another from Primary Education Degree. The innovation is based on the design, development and evaluation of collaborative seminars which integrate on site class sessions with autonomous work in order to develop students' skills.
- 3. PARAULES CLAU:** Espai Europeu d'Educació Superior, Seminaris Col·laboratius, Avaluació, Competències, Formació del professorat, Innovació docent / **KEYWORDS:** European Higher Education Area, Collaborative Seminars, Evaluation, Skills, Teacher training, teaching innovation.

4. DESENVOLUPAMENT:

L'experiència dels seminaris col·laboratius té els seus inicis en el curs acadèmic 2012-13 i es porta a terme en dues assignatures diferents del grau de Formació del Professorat en Educació Primària i del grau de Pedagogia a la Universitat de Barcelona. Durant aquest curs el focus d'innovació es va centrar en el disseny de la metodologia. Ens semblava important implementar una metodologia on els estudiants fossin protagonistes dels seus aprenentatges des de l'inici i a través de la qual adquirissin les competències necessàries, tant per l'exigència de la seva titulació com per la seva posterior entrada al món laboral.

En un aprenentatge col·laboratiu, la construcció de l'aprenentatge es troba intervinguda pels altres, el saber es construeix socialment des de la interacció i el treball compartit. És una pedagogia, en paraules de Matthews (1996, en Barkley i altres, 2007: 19) “que parteix de la base que les persones creen significats juntes i que el procés les enriqueix i les fa créixer”. És a dir, els significats es construeixen en un procés continu de re-construcció i co-construcció dels mateixos, en tant, s'és responsable del propi aprenentatge i del dels altres. Per Pujolàs (2008:5) a través de l'activitat cooperativa, “un estudiant aconsegueix una doble finalitat: aprendre el que el docent li ensenya i contribuir, a través del treball en equip, que ho aprenguin també els seus companys i així aprendre a treballar en equip, com

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

un contingut més que ha d'aprendre. Per a aprendre a treballar en equip necessitem dels altres, ningú aprèn a treballar en equip tot sol.

Respecte a l'aprenentatge col·laboratiu, els estudis ens mostren resultats molt positius, relatius a l'increment i la millora dels aprenentatges, el desenvolupament d'habilitats socials, millora en les relacions interpersonals o l'augment de la motivació en els aprenentatges. No obstant això, el seu disseny intencional no es limita a tècniques puntuals, sinó que és una metodologia que ha de considerar una planificació global i específica que contempli l'organització social del treball a l'aula, a causa que d'aquesta dependrà la generació de determinades relacions psicosocials i el grau d'interdependència entre els estudiants (Díaz Barriga, 2007).

Basant-nos en els aspectes esmentats varem portar a terme accions en aquest sentit: la implementació de grups cooperatius amb la finalitat de realitzar un treball autònom que revertís directament a l'aula amb l'aportació de coneixement. L'experiència es va realitzar amb èxit durant el curs 2012-13.

La dificultat de l'experiència va emergir quan ens varem plantejar l'avaluació d'alguns dels aprenentatges aconseguits. Els coneixements adquirits eren fàcilment avaluable. La complicació s'erigia en avaluar les habilitats i actituds aconseguides i, encara més, les competències.

La reflexió sobre l'experiència ens va fer adonar que l'avaluació de les competències no es podia ubicar al final de procés i que calia dissenyar-la des del principi conjuntament amb la programació.

Calia repensar l'avaluació des de la seva dimensió autoreguladora dels aprenentatges i no únicament des de l'acreditació del què havien aconseguit. Calia optimitzar els aprenentatges que s'adquireixen a través del treball en equip utilitzant-los alhora com a font de reflexió sobre l'adquisició de les competències personals i socials. Escudero (2000)

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Parcerisa i Giné (2000) reconeixen que allò què aprèn l'alumne/a i com aprèn és el que situarà a l'estudiant en el punt de partida per a aprendre a aprendre. Fer-ho de manera compartida facilitarà, a més, ser conscient de les habilitats socials i personals que posa en joc per a treballar en equip.

Per atendre aquesta dificultat, durant aquest segon any el focus d'atenció de la innovació es va centrar en l'avaluació dels aprenentatges i les competències adquirides a través d'aquesta organització.

a) Objectius

Els objectius proposats en aquesta segona fase de la innovació varen ser els següents:

- Identificar els aprenentatges que efectuen els estudiants a través dels seminaris col·laboratius.
- Reconèixer les habilitats personals que utilitza, desenvolupa i adquireix cada participant individualment en un treball del grup.
- Explorar les habilitats socials que utilitza, desenvolupa i adquireix cada participant individualment en un treball del grup.
- Crear i aplicar instruments d'avaluació que permetin identificar els aprenentatges dels continguts lligats a coneixements, habilitats i actituds.
- Aconseguir evidències sobre els aprenentatges dels estudiants a través d'una metodologia diferent a la tradicional.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

b) Descripció del treball

Per tal d'obtenir les evidències sobre els aprenentatges aconseguits l'avaluació es va dissenyar des de l'inici de curs i es va incorporar dins les diferents accions dels seminaris.

Val a dir que el concepte d'avaluació del qual partim té tant a veure amb l'autoregulació dels aprenentatges per part dels mateixos alumnes com en l'avaluació acreditativa, dos conceptes que encara que semblin discrepants poden ser perfectament complementaris.

A grans trets, el desenvolupament de la innovació segueix els passos següents: en iniciar el curs es proposa a tots als estudiants que una part dels continguts de l'assignatura es desenvolupi a través dels grups de treball col·laboratius, una dinàmica de treball en la qual ells seran els protagonistes. La tasca que hauran d'executar es materialitzarà en el desenvolupament d'un tema que prèviament hauran escollit.

Per a fer-ho el més semblant a la realitat i poder avaluar algunes de les habilitats personals i socials adquirides, els membres dels grups es trien a l'atzar. Cada grup, amb un màxim de sis a vuit alumnes, escull la temàtica a desenvolupar d'una amplia proposta oferta pel docent.

La tasca que s'exigeix a cada grup és doble: per una banda, desenvolupar el contingut del tema triat per tal d'elaborar un dossier i una presentació al gran grup; per altra banda, realitzar una tasca interna de grup en la qual s'estableixin els acords de funcionament i regulació del propi grup i dels seus components.

El fet de que els propòsits dels seminaris siguin duals: aprenentatges acadèmics i competències personals i socials, va fer plantejar l'avaluació tant des dels coneixements adquirits com de les habilitats socials que es posen en funcionament a l'hora de prendre decisions, acords o organitzar-se i distribuir-se les tasques, o altres aspectes personals que es posen en funcionament en un treball en equip. Habilitats que consideràvem importants i que calia avaluar com ara: assertivitat, empatia, escolta activa, col·laboració, respecte,

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESITATS ACTUALS

tolerància, adaptació, responsabilitat, resolució de problemes, autonomia, organització, planificació i cerca i selecció de la informació.

La manera com es va avaluar va ser la següent:

- Una avaluació inicial i una avaluació final sobre els aspectes a valorar amb el mateix instrument per tal que els mateixos alumnes també poguessin observar els progressos o enquistaments que havien tingut durant el procés.
- Un seguiment acurat del funcionament de tots els seminaris amb tutoritzacions individuals (amb cada grup) o col·lectives en sessions de gran grup.

Els instruments utilitzats en cada cas varen ser diferents:

Un diari de grup guiat

En aquest diari, cada grup anotava els acords de funcionament intern, les possibles situacions de conflicte i les solucions aportades. Els responsables de l'escriptura del diari eren alterns i el contingut havia d'estar consensuat entre tots els membres del grup. Havia d'incorporar de manera calendaritzada les diferents trobades mantingudes, les tasques que s'havien desenvolupat, allò que havia fet cada un dels membres del grup, la forma com havien acordat fer-ho i les propostes per la propera trobada.

Per a l'avaluació d'aquest diari es va elaborar una rúbrica que serveix tant per valorar els indicadors establerts com per orientar als estudiants en la seva posterior valoració. La rúbrica es va compartir des de l'inici amb els alumnes, per tal d'afavorir en tot moment que s'esperava d'ells.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESITATS ACTUALS

Un qüestionari d'expectatives

Aquest qüestionari, que calia afegir a les primeres pàgines del diari guiat, es va revisar al final.

Un glossari compartit de termes a l'entorn de les habilitats adquirides

Aquest glossari que es va elaborar de manera conjunta a l'aula a partir d'una pluja d'idees, es va anar engruixint a partir de les intervencions realitzades en els diaris de cada grup. Al final de curs es va fer una posada en comú dels diferents termes del glossari fent alhora una comparativa entre els que havíem previst en un començament i els que finalment varen acabar sortint.

Un contracte didàctic de grup

En aquest contracte hi figura la distribució inicial de les tasques i el seguiment de les mateixes durant tot el procés per part del docent. És el document que utilitza el docent per a fer el seguiment del grup i dels compromisos que es prenen de manera individual i que repercuteixen en el grup.

El dossier

Que representa el producte fruit del desplegament d'un tema. El docent proposa una llista de temes que tenen relació amb el contingut de l'assignatura i cada grup n'escull un per a desenvolupar.

El contingut del tema es valora a través d'una rúbrica, que té en compte tant el contingut com la forma que se li ha ofert al tema.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

La presentació del contingut

En finalitzar el dossier cada grup presenta el contingut als seus companys en el format que hagi triat per a fer-ho. En la presentació es valoren tant les habilitats individuals com les del grup i també la coordinació que es mostra en la presentació.

Aquesta mateixa presentació la valoren tant el docent com els mateixos estudiants utilitzant una mateixa graella d'observació. En acabar, cada grup fa extensives les valoracions que ha realitzat als altres grups, de manera verbal i si s'escau i algun grup ho demana, també de forma escrita.

L'autoavaluació

De manera individualitzada (però dins de cada grup) es demana que cada estudiant pugui fer una autoavaluació en relació:

- Al treball realitzat (individualment i com a grup)
- Al seu compromís i a la responsabilitat en dur-lo a terme.
- Al seu comportament dins el grup: autoexigència i exigència del grup, motivació, tolerància, assertivitat, respecte, empatia, adaptació, col·laboració i lideratge.

Un grup de discussió

Com a cloenda i amb la finalitat de recollir les opinions sobre les vivències i percepcions dels estudiants front una metodologia i l'avaluació emprada, es va dur a terme un grup de discussió amb alumnes de cada grup classe.

Tant els objectius del treball, com els indicadors a valorar i el sistema de valoració a emprar es van compartir entre els docents i els estudiants des del principi de l'assignatura.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

c) Resultats

Un cop recopilades les dades obtingudes a través de l'avaluació amb els diferents instruments es van analitzar de la següent forma:

- Les dades obtingudes a través de cada instrument en cada nivell de cada grau participant (grau de Formació del Professorat i grau de Pedagogia).
- La triangulació de les dades entre els diferents instruments de cada nivell de cada grau.
- La triangulació de les dades de cada instrument i dels diferents instruments en ens dos graus.
- Les percepcions dels docents.

De l'anàlisi de les dades es pot exposar que:

- El diari de grup: tot i ser una feina molt feixuga i que demana una constància a la que no hi estan acostumats el que se'n extreu és força positiu ja que obliga a reflexionar sobre aspectes relacionals que generalment comporten problemes i que no s'aborden mai. La valoració és positiva ja que aconsegueix l'objectiu de cohesió de grup, presa de decisions i presa d'acords però és molt costosa per la manca de recursos i estratègies.
- El glossari compartit: ha estat molt ric ja que s'ha anat confeccionant de manera progressiva i ha permès significar algunes actituds que no tots entenen de la mateixa forma.
- El contracte didàctic de grup: s'ha considerat útil únicament en els grups en els quals no es complien els compromisos inicials. En aquests grups el contracte ha estat el document que els docents han fet servir per a concretar les tasques individuals que cada membre realitzava dins el grup. Ha servit de detonant per a que

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

en les tutories el docent tingués coneixement del conflicte i pogués mediar per a resoldre'l.

- La presentació del contingut ha tingut formes ben diverses i originals que han facilitat que l'exposició fos enriquidora per als oients. Aquesta originalitat alguns grups l'evocaven a l'enfortiment de les relacions obtingudes en el grup arrel del treball de grup. S'ha valorat molt positivament que cada grup fes una valoració de cada presentació i que ho fes explícit per a que els altres poguessin identificar els seus errors i esmenar-los en posteriors ocasions.
- Del grup de discussió se'n ha pogut extreure quelcom molt similar al que s'expressava a través del diari: que tot i ser molt positiu és una feina molt feixuga a la que no hi estan acostumats, cosa que s'extrema encara més quan es demana que verbalitzin i consensuin aspectes relacionats amb les actituds i les relacions.

De manera generalitzada tant el treball en seminaris com l'avaluació efectuada, la valoració és força positiva.

d) **Conclusions**

Com a conclusions del treball podem dir que:

- No hi ha cap diferència entre els resultats obtinguts amb els estudiants dels diferents graus.
- El concepte de treball en equip que podia tenir cada estudiant a l'inici dels seminaris va canviar de manera substancial i en forma positiva.
- L'avaluació dins el desenvolupament dels seminaris no únicament ha permès valorar les habilitats personals i socials adquirides pels estudiants sinó que a més ha facilitat que cada alumne/a fos conscient de l'existència d'aquestes habilitats en un treball d'equip, de l'evolució que molts han mantingut en el decurs del procés i de l'autoregulació que alguns han pogut observar en els seus aprenentatges.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alvarez, J.M. (2001). *Evaluar para conocer, examinar para excluir*. Morata: Madrid.

Ausubel, D.P. (2002). *Adquisición y retención del conocimiento. Una perspectiva cognitiva*. Paidós: Barcelona.

Barkley, E.; Cross, P. i Howell, C. (2007). *Técnicas de aprendizaje colaborativo: Manual para el profesorado universitario*. Morata: Madrid.

Díaz Barriga, F. (2006). *Enseñanza situada: Vínculo entre la escuela y la vida*. McGraw Hill: D.F. México.

Doménech, F. (1999). *Proceso de enseñanza/aprendizaje universitario*. Castellón: Universitat.

Exley, K. i Dennick, R. (2009). *Enseñanza en pequeños grupos en Educación Superior. Tutorías, seminarios y otros agrupamientos*. Madrid: Narcea.

Giné, N.; Parcerisa, A.(2000) *Evaluación en la educación secundaria*. Barcelona: Graó

Lafourcade, P. (1973) *Evaluación de los aprendizajes*. Buenos Aires: Kapelusz.

Mateo, J. y Martínez, F. (2008). *La evaluación alternativa de los aprendizajes*. Barcelona: ICE-UB/Octaedro. Disponible en: <http://161.116.7.34/qdu/castellano/3CUADERNO.pdf>

Novak, J.D. y Gowin, D.B. (1988) *Aprendiendo a aprender*. Barcelona: Martínez Roca.

Perrenoud, P. (2008). *La evaluación de los alumnos. De la producción de la excelencia a la regulación de los aprendizajes. Entre dos lógicas*. Buenos Aires: Colihue.

Popham, W.J. (1983) *Evaluación basada en criterios*. Madrid: Editorial Magisterio Español.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Pujolàs, P (2008) *Introducció a l'aprenentatge cooperatiu*. Vic: Universitat de Vic.

Rosales, C. (1981) *Criterios para una evaluación formativa*. Madrid: Narcea.

Sanmartí, N (2007). *Evaluar para aprender. 10 ideas clave*. Barcelona: Graó

Sans, A. (2008). *La evaluación de los aprendizajes: Construcción de instrumentos*. Barcelona: Colección de Docencia Universitaria, Octaedro. Disponible en: <http://161.116.7.34/qdu/castellano/2CUADERNO.pdf>